

УДК 338.1

Слюсаренко А. В.
Богославська А. В.

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

У статті проведено аналітичне обґрунтування результатів діяльності аграрного сектору України з визначенням його питомої ваги в структурі макроекономічних показників. Сформовано висновок щодо важливості досліджуваного сектору та його пріоритетності в структурі української економіки в контексті забезпечення економічної, продовольчої та національної безпеки. Узагальнено підходи до трактування сутності економічної безпеки аграрного сектору щодо дослідження основних наукових підходів до формування ознак її класифікації та визначення ключових видів. Сформовано розуміння досліджуваної категорії як комплексного та системного практичного процесу, який вимагає усвідомлення сутності кожного складового елементу. За змістом статті представлено перелік загроз економічній безпеці аграрного сектору України, обґрунтовано їх першопричини. Обґрунтовано вплив глобалізації на економічні результати та стан економічної безпеки в межах сектору. Сформовано висновок стосовно дуальності впливу інтеграційних процесів та рівня лібералізації на розвиток аграрного сектору й держави загалом. **Ключові слова:** економічна безпека, аграрний сектор, економічний розвиток, валовий внутрішній продукт, загрози.

Постановка проблеми. Аграрний сектор посідає чільне місце в економіці України з огляду на питому вагу в структурі валового внутрішнього продукту, зовнішньоторговельну діяльність, зайняте населення та інші ключові показники макроекономічного характеру. Водночас він виконує функцію забезпечення продовольчої безпеки в контексті забезпечення національної безпеки країни загалом. Крім того, він має свої галузеві особливості, які здебільшого представлені залежністю від природо-кліматичних умов та сезонністю виробничого процесу. Важливість сектору для економіки держави загалом доповнюється низкою впливових факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які мають позитивні та негативні характеристики впливу на результати його діяльності. Отже, забезпечення економічної безпеки аграрного сектору є ключовим завданням сьогодення України, адже від неї прямо залежать перспективи розвитку держави загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна безпека є актуальною в контексті наукових досліджень протягом усього періоду функціонування України як суверенної держави, що підтверджується працями таких вчених, як В.Г. Федоренко, І.М. Грищенко, В.І. Губенко. Питанням забезпечення економічної безпеки аграрного сектору України приділяється увага в працях В.І. Криленка, О.А. Пугача, Г.М. Рябенко, К.О. Утенкової та інших науковців.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження процесів забезпечення економічної безпеки є досить широкими та комплексними за своїм характером, проте залишаються невирішеними аспекти формування ключових впливових факторів. Водночас приділяється недостатньо уваги виокремленню економічної безпеки аграрного сектору як окремого, паритетного елементу національної безпеки з огляду на пріоритетність сектору в структурі економіки України загалом.

Мета статті. Метою роботи є узагальнення підходів до формування науково-практичної сутності економічної безпеки аграрного сектору та складання переліку її загроз.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі статтею 17 Конституції України забезпечення економічної безпеки є однією з ключових функцій, адже в ній чітко зазначено, що «захист суверенітету

та територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1]. Економічна безпека трактується як загальнонаціональний комплекс заходів, вжиття яких спрямоване на стійкий розвиток та вдосконалення її економіки, що обов'язково включає механізм протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам або ризикам, які зазвичай супроводжують діяльність держави як суб'єкта фінансових відносин [2, с. 35]. Отже, гарантування економічної безпеки є ключовим завданням та генеральною метою держави загалом, а це вимагає її вивчення та аналізування в єдності основних складових.

Чільне місце в структурі валового внутрішнього продукту посідає аграрний сектор, що визначається як тенденція. Сільське господарство має вирішальне значення в економіці держави, адже на нього покладено гарантування продовольчої безпеки в країні загалом. Проте якщо Закон України «Про продовольчу безпеку України» був прийнятий 22 грудня 2011 року, то законодавчий акт, який би визначав аспекти забезпечення економічної безпеки аграрного сектору відсутній досі, що вимагає актуалізації цього питання з огляду на визначну роль сільського господарства в структурі національної безпеки загалом. Слушним є висловлювання В.І. Криленка, який зазначає, що безпека аграрного сектору розглядається як один з основних елементів національної безпеки держави, і, незважаючи на пильну увагу до проблеми продовольчої безпеки з боку світової спільноти, вона не тільки не вирішена, але й суттєво погіршилася в умовах глобалізації, у зв'язку з чим розроблення концепції економічної безпеки аграрного сектору сьогодні є одним з найактуальніших завдань [3, с. 81]. Більш того, аграрний сектор є системоутворюючим для економіки України, адже він гарантує забезпечення продовольчої безпеки держави, формує підґрунтя для розвитку сільських територій, впливає на екологічну та енергетичну безпеку, стимулює розвиток інших галузей економіки тощо [4, с. 42].

Статистичні джерела дають можливість сформулювати висновок стосовно важливості аграрного сектору для економіки України не тільки щодо необхідності забезпечення продовольчої безпеки, але й з огляду на питому вагу його з розміром в

10,18% у загальному обсязі ВВП згідно з даними 2017 року. Розмір валової доданої вартості, тобто різниця між випуском та проміжним споживанням, у 2016 році складав 270,4 млрд. грн. Частка доданої вартості в загальному випуску продукції у сільському господарстві у 2016 році становила 42,4%, тоді як загалом в економіці України аналогічний показник складав лише 37,6% (згідно з даними 2015 року) [5]. В аграрному секторі зайняті 17,71% населення України, що також є значним розміром та дає змогу зробити відповідні висновки стосовно важливості сільського господарства для економіки держави [6]. Результуючі аграрного сектору посідають чільне місце в загальнодержавних показниках, адже серед загального переліку видів економічної діяльності він має пріоритетне значення разом з переробною промисловістю (12,1%), оптовою і роздрібною торгівлею (13,7%).

Окрім того, значна частка аграрної продукції експортується, що визначає сектор як експортно орієнтований. Отже, у 2017 році обсяг експорту аграрної продукції склав 14 930,1 млн. дол. США, тобто 34,5% від загальнодержавного обсягу експорту. Натомість обсяг імпорту є значно меншим, складаючи 2 366,2 млн. дол. США (4,8% від загального обсягу імпортованих в Україну товарів та послуг). Водночас якщо коефіцієнт покриття імпорту експортом на загальнодержавному рівні складає 0,87, то аграрний сектор має значення у 6,31 пункти, що визначає останній як бюджетоутворюючий та прибутковий для економіки країни. Переважання обсягів експорту над імпортом в межах сільськогосподарської галузі є тенденцією, яка простежується протягом досліджуваного періоду (табл. 1).

Загалом визначеним є загальнонаціональне завдання розвитку сільського господарства, що трактується як стратегічна мета державної аграрної політики України, яка передбачає перетворення галузі аграрного виробництва на конкурентоспроможний та ефективний сектор економіки країни загалом. Отже, фактичною є необхідність системного моніторингу результатів діяльності в секторі задля уникнення деструктивних змін та забезпечення економічної безпеки в країні загалом. Відповідні дані, які підтверджують ключову роль аграрного сектору в економіці України, підтверджуються табл. 1, що відображає динаміку обсягів валового внутрішнього продукту й експорту України загалом та частку аграрного сектору в цих обсягах зокрема.

Відкритим залишається питання визначення основних загроз економічній безпеці аграрного сектору України. Перш за все варто зважити на те, що сільське господарство має свої особливості в контексті гарантування безпеки, адже традиційний перелік факторів зовнішнього середовища, які чинять негативний вплив на розвиток, ускладнюються та доповнюються підвищеною чутливістю до природо-кліматичних умов, збільшеною тривалістю виробничих циклів, сезонним характером виробництва, обмеженістю землі як основного фактору виробництва, диспаритетом цін тощо. Окрім того, ризиковість є наскрізною характеристикою виробничого процесу в аграрному секторі адже вона має місце під час посіву та догляду за сільськогосподарськими культурами, збирання врожаю, транспортування, здійснення технічних процесів, інвестиційного забезпечення тощо.

Таблиця 1

Обґрунтування чільності аграрного сектору в економіці України за даними 2000–2017 років

Показники	Роки					Відношення 2017 року до:		
	2000	2005	2010	2015	2017	2000 року	2010 року	2015 року
ВВП України (у фактичних цінах), млн. грн.	192 591,6	457 325,0	1 079 346,0	1 988 544,0	2 983 882,0	1 549,33	276,45	150,05
ВВП аграрного сектору (у фактичних цінах), млн. грн.	26 562,6	40 589,0	80 385,0	239 806,0	303 949,0	1 144,3	378,1	126,7
Питома вага ВВП аграрного сектору в структурі ВВП України, %	13,79	8,87	7,45	12,06	10,18	-3,61 в. п.	2,73 в. п.	-1,88 в. п.
Чисельність зайнятого населення України, тис. осіб	20 175,0	20 680,0	20 266,0	16 443,2	16 156,4	80,08	79,72	98,26
Чисельність зайнятих в аграрному секторі, тис. осіб	4 367,0	4 005,5	3 152,2	2 870,6	2 860,7	65,51	90,75	99,66
Питома вага зайнятих у сільському господарстві в структурі зайнятих по Україні, %	21,65	19,37	15,55	17,46	17,71	-3,94 в. п.	2,15 в. п.	0,25 в. п.
Обсяг експорту України, млн. дол. США	14 378,0	34 286,7	51 430,5	38 127,1	43 264,7	300,91	84,12	113,47
Обсяг експорту продукції аграрного сектору, млн. дол. США	1 262,3	3 015,3	7 365,0	12 094,7	14 930,1	1 182,77	202,72	123,44
Обсяг імпорту України, млн. дол. США	13 708,5	36 141,1	60 739,9	37 516,4	49 607,2	361,87	81,67	132,23
Обсяг імпорту продукції аграрного сектору, млн. дол. США	531,9	1 229,2	3 256,9	11 876,7	2 366,2	444,86	72,65	19,92
Коефіцієнт покриття по Україні	1,05	0,95	0,85	1,02	0,87	-0,18	0,03	-0,14
Коефіцієнт покриття по аграрному сектору	2,37	2,45	2,26	1,02	6,31	3,94	4,05	5,29

Джерело: сформовано авторами на основі джерела [6]

Операційні елементи супроводжуються певними ризиками, що є певною специфічною особливістю сільськогосподарського виробництва та ознакою його як високо ризикованого сектору економіки України. Загалом сільськогосподарське виробництво є найбільш ризиковим видом підприємницької діяльності в Україні сьогодні.

Загалом економічну безпеку залежно від масштабів об'єкта дослідження можна розглядати на національному, регіональному, галузевому рівнях або на рівні окремого підприємства [7, с. 146]. Для того щоби предметно визначити основні загрози економічній безпеці вітчизняного аграрного комплексу, доцільно умовно структурувати його з виділенням двох рівнів, таких як макрорівень (забезпечення економічної безпеки на рівні держави) та мікрорівень (забезпечення економічної безпеки на рівні суб'єктів господарювання). Отже, ключові загрози макрорівня визначені змістом «Стратегії розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року», яка є основним документом стратегічного характеру, що покликаний забезпечити планомірний розвиток у визначений термін. Отже, ними є такі:

- низька конкурентоспроможність, зокрема висока собівартість сільськогосподарської продукції та продовольства національного виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- непоширеність висококонкурентних та інноваційних технологій, адаптованих до потреб та економічних можливостей виробництва, низький рівень інноваційності в аграрному секторі, низькі темпи техніко-технологічної модернізації, отже, низький рівень продуктивності праці;

- відсутність ефективної системи впровадження наукових розробок в агропромислове виробництво;

- зростання вартості невідновлювальних природних ресурсів для сільськогосподарського виробництва;

- низька або неналежна якість окремих видів сільськогосподарської сировини та харчових продуктів;

- відсутність включення земель сільськогосподарського призначення в економічний обіг, обмеження можливостей довгострокового інвестування в розвиток сільськогосподарського виробництва та звуженість застосування наявних механізмів використання речових прав на землі сільськогосподарського призначення;

- відсутність моніторингу ґрунтів задля збереження їх родючості, управління якістю та раціонального використання;

- недостатньо розвинена інфраструктура ринку сільськогосподарської продукції та продовольства, недосконалість каналів та умов просування сільськогосподарської продукції й продовольства на міжнародний ринок;

- недосконалість чинної системи інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку галузі, її невідповідність сучасним потребам системи управління аграрним сектором;

- галузева незбалансованість сільського господарства, суттєве переважання у виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції або великих чи дрібних товаровиробників;

- недостатня спеціалізація природних зон щодо виробництва окремих видів продукції;

- слабка матеріально-технічна база селекційно-насіниницького комплексу, наукових установ та їх дослідних господарств;

- позиціонування на ринку як товарної продукції сільськогосподарської продукції, яка вироблялась для власного споживання;

- недосконалість критеріїв надання державної підтримки, які неповною мірою враховують особливості технології виробництва продукції рослинництва й тваринництва за природно-кліматичними зонами та регіонами, агроекологічні вимоги до виробничо-господарського процесу, інноваційність технологій, показники економічної ефективності виробництва та соціальну відповідальність бізнесу;

- слабка інвестиційна спроможність держави та більшості суб'єктів господарювання аграрного сектору, недостатність власних обігових та доступних кредитних фінансових ресурсів сільськогосподарських виробників для покриття розриву в часі між потребою в коштах та часом сприятливих цін реалізації продукції;

- недостатнє матеріальне стимулювання працівників аграрного сектору;

- дефіцит висококваліфікованих кадрів, недосконала система прогнозування потреби у кваліфікованих робітничих кадрах та фахівцях з вищою освітою;

- низький попит населення на продукцію сільського господарства та продовольство через низьку платоспроможність;

- низька якість життя сільського населення порівняно з міським, знецінення робочої сили в аграрному секторі, мотиваційне відставання заробітної плати в галузі відносно інших галузей народного господарства, отже, втрата працівниками інтересу до ефективної праці та отримання стабільних і достатніх доходів за місцем проживання;

- високий рівень самозайнятості селян, звуження сфери докладання праці, зростання рівня безробіття економічно активного населення на селі, втрата інтелектуального потенціалу села;

- поглиблення демографічної кризи в сільській місцевості [8].

Наведений перелік наявних загроз в аграрному секторі є вичерпним, і В.О. Жмуренко в цьому контексті зазначав, що існування значної кількості таких загроз вимагає організації ефективної системи оцінювання стану економіки аграрного сектору для своєчасного виявлення загроз і розроблення на цій основі заходів їх нейтралізації. Окрім того, автор узагальнив та звужив перелік визначених вищезгаданого стратегією загроз, сформувавши власне бачення й набір, до якого увійшли низька ефективність сільськогосподарського виробництва, недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення, проблеми деформації цінних пропорцій, нераціональне використання земель сільськогосподарського призначення, проблема забезпеченості основними виробничими засобами, недосконалість інфраструктури та механізмів регулювання кон'юнктури аграрного ринку, низька матеріальна зацікавленість робітників АПК тощо [9, с. 86].

Під час формування переліку загроз економічній безпеці аграрного сектору на мікрорівні варто звернути увагу на наукові праці О.В. Шабінського, який пропонує формувати чотири блоки проблем. Перший блок об'єднує проблеми управління на різних фазах циклічного прояву загроз, тобто проблеми розпізнавання загроз, запобігання їм, підтримки життєдіяльності підприємства, подолання загроз та ліквідації наслідків. Другий блок проблем пропонуємо пов'язувати зі сферами життєдіяльності аграрного сектору та функціонування об'єкта управління. Це проблеми методології та організації управління, фінансово-економічні, правові та соціально-психологічні проблеми. Третій блок складає

ють проблеми процесуальності управління, тобто проблеми прогнозування загроз та оцінювання ситуацій, готовність до загроз та передбачення їх можливих наслідків, розроблення управлінських рішень в умовах загроз та ризикованого типу діяльності, розроблення та здійснення інноваційних стратегій поведінки, оскільки опір загрозі та вихід із неї завжди вимагають інновацій та нових підходів. Четвертий блок включає проблеми соціально-економічного характеру, зокрема поведінки на ринку та управління працівниками [10, с. 50].

Такий проект управління економічною безпекою агропідприємств був розроблений в ННЦ «Інститут аграрної економіки», отже, його можна запропонувати та використовувати як методологічне підґрунтя для розроблення пропозицій щодо управління економічною безпекою аграрного сектору [11].

Забезпечення економічної безпеки аграрного сектору є цілісним процесом, що сегментується з огляду на класифікаційні ознаки. Вважається за доцільне зважити на трактування О.А. Пугача, яким сформовано класифікацію, за якої за сферою дії загрози поділяються на виробничі (нестача ресурсів, техніки на сільськогосподарському підприємстві, знос матеріально-технічної бази, порушення технологічного процесу), галузеві (низький рівень інвестиційної привабливості галузі, посилення конкуренції), політичні (недосконале державне управління, зростання податкового навантаження), фінансові та економічні (нестабільність фінансово-кредитних відносин, несприятлива кон'юнктура ринку, неефективний менеджмент), екологічні (небезпека від довкілля та людини), правові (нестабільність чинного законодавства) [12].

Г.М. Рябенко вважає, що всі чинники безпеки за своїм походженням варто поділяти на зовнішні та внутрішні. Зовнішні чинники обумовлені впливом зовнішнього середовища, а їх дія може стати як загрозою, так і можливістю [13]. Цей розподіл загроз є виправданим з практичної точки зору, адже справді, за стратегічного планування розвитку аграрних підприємств та сектору загалом використовуються фактори саме внутрішнього та зовнішнього порядку.

Згідно з власними судженнями більш актуальними є чинники саме зовнішнього середовища, оскільки вони відкривають нові можливості та є засобом подолання вад консервативності в господарській діяльності. Проте водночас вони мають певні загрози, визначені проблемами адаптації та невизначеності. Чинники внутрішнього середовища є більш прогнозованими, адже лежать у сфері прямого впливу, підлягають подоланню засобами та інструментами управління. Проте низкою науковців заперечується таке бачення. В цьому разі основними загрозами економічній безпеці аграрного сектору є внутрішні чинники, які представлені фінансовим забезпеченням,

кваліфікацією персоналу, матеріально-технічними забезпеченням, рівнем технічного прогресу, якістю та структурою природних ресурсів тощо. Отже, фактичною є дилема у сфері формування чинників економічної безпеки аграрного сектору, що вимагає актуалізації цього питання завдяки важливості сектору в економіці України загалом.

Економічну безпеку аграрного сектору варто розглядати в єдності з економічною безпекою країни, адже перша є основою останньої. Забезпечення безпеки в аграрній сфері відбувається крізь призму економічної безпеки окремих суб'єктів господарювання сектору. З огляду на системність та єдність економічної безпеки як одного з ключових аспектів забезпечення розвитку країни загалом варто визначити її основні складові в контексті аграрного виробництва, якими є фінансова, кадрово-інтелектуальна, виробничо-технологічна, політико-правова, безпека прийняття рішень, захищеність інформації, екологічна, інвестиційно-інноваційна, соціальна, маркетингова, ресурсно-технічна, енергетична, продовольча, транспортна, зовнішньоекономічна.

Під час формування власних висновків схиляємось до думки про те, що всі загрози економічній безпеці аграрного сектору України є взаємопов'язаними й мають системний та комплексний характер. Не варто надавати виключного значення тим чи іншим чинникам з огляду на те, що вони відповідають зовнішньому або внутрішньому середовищу. Деструктивні зміни певного елементу або підсистеми в процесі функціонування аграрного сектору провокують втрату економічної безпеки загалом. Економічна безпека є системним та комплексним процесом, що передбачає досягнення визначеного результату, а саме забезпечення планомірного розвитку сільського господарства України та гарантування національної безпеки. Відповідно, стан економічної безпеки аграрного сектору визначається якісними та кількісними змінами в значеннях ключових економічних показників у визначений часовий лаг.

Висновки і пропозиції. Отже, економічну безпеку аграрного сектору варто трактувати як здатність досягати визначених показників розвитку та конкурентоспроможності за будь-яких змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі та рівелювання різних впливів ризиків та загроз. Досліджувана категорія має визначатись як стан захищеності, що забезпечує гарантування розвитку аграрного сектору за рахунок мінімізації впливу загроз зовнішнього та внутрішнього середовища, збереження та нарощування ресурсного потенціалу, раціонального використання, зрештою, гарантує продовольчу безпеку країни загалом. Головною метою є гарантування високих показників ефективності на поточний момент, збереження та збільшення потенціалу розвитку сектору в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Варналій З.С. та ін. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія. Київ : Знання України, 2011. 826 с.
3. Криленко В.І. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки аграрного сектору в Україні. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2014. № 1(41). С. 81–87.
4. Утенкова К.О. Економічна безпека аграрного сектору: сутність та функціональні складові. *Агросвіт*. 2018. № 17. С. 42–47. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2710&i=5> (дата звернення: 11.05.2019).
5. Ярославський О.В. Додана вартість у сільському господарстві: формування та розподіл. *Агропортал*. URL: <http://agroportal.ua/ua/views/blogs/dobavlennoya-stoimost-v-selskom-khozyaistve-formirovanie-i-raspredelenie> (дата звернення: 17.05.2019).
6. Зовнішньоекономічна діяльність / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 17.05.2019).

7. Корінев В.Л. Тенденції та особливості забезпечення економічної безпеки підприємств АПК. *Економіка агропромислового комплексу*. 2014. № 1(76). С. 146–149.
8. Стратегія розвитку аграрного сектора економіки (на період до 2020 року) / Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua/node/2354> (дата звернення: 17.05.2019).
9. Жмуденко В.О. Оцінка проблем економічної безпеки в аграрній сфері. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*. 2009. Вип. 14. С. 84–89.
10. Шабінський О.В., Євдокімова М.О., Фурдак М.М. Економічна суть та науково-методичні засади управління економічною безпекою підприємств аграрного сектору. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. № 182. С. 47–59.
11. Саблук П.Т. Аграрна реформа: стан і напрями розвитку. *Економіка АПК*. 2000. № 4. С. 6–8.
12. Пугач О.А. Класифікація та систематизація загроз економічній безпеці держави в системі національної безпеки. *Економіка та організація управління*. 2018. № 1(17). С. 209–217.
13. Рябенко Г.М., Сарафін О.В. Загрози та шляхи зміцнення економічної безпеки аграрних підприємств України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 13. С. 360–363. URL: <http://global-national.in.ua/archive/13-2016/72.pdf> (дата звернення: 10.04.2019).

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254к/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, art. 131.
2. Varnalii Z.S. (2011). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorityety zmitsnennia [Ukraine's Economic Security: Problems and Priorities for Strengthening]. Kyiv : Knowledge of Ukraine (in Ukrainian).
3. Krylenko V.I. (2014). Kontseptualni zasady zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky ahrarnoho sektoru v Ukraini [Conceptual framework for ensuring the economic security of the agrarian sector in Ukraine]. *Regional Business Economics and Management*, vol. 41, no. 1, pp. 81–87.
4. Utenkova K.O. (2018). Ekonomichna bezpeka ahrarnoho sektoru: sutnist ta funktsionalni skladovi [Economic security of the agrarian sector: the essence and functional components]. *Ahrosvit [AgroSvit]*, no. 17. Available at: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2710&i=5> (accessed: 11 May 2019).
5. Yaroslavskiy O.V. Dodana vartist u silskomu hospodarstvi: formuvannia ta rozpodil [Value Added in Agriculture: Formation and Distribution]. *Agropolital*. Available at: <http://agroportal.ua/ua/views/blogs/dobavlennaya-stoimost-v-selskom-khozyaistve-formirovanie-i-raspredelenie> (accessed: 17 May 2019).
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018). *Zovnishnoekonomichna diialnist* [Foreign economic activity]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 17 May 2019).
7. Koriniev V.L. (2014). Tendentsii ta osoblyvosti zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv APK [Trends and Peculiarities of Ensuring Economic Security of Agroindustrial Enterprises]. *Economics of agro-industrial complex*, vol. 76, no. 1, pp. 146–149.
8. Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy (2013). *Stratehiia rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky (na period do 2020 roku)* [Strategy for the development of the agrarian sector of the economy (for the period till 2020)]. Available at: <http://minagro.gov.ua/node/2354> (accessed: 17 May 2019).
9. Zhmudenko V.O. (2009). Otsinka problem ekonomichnoi bezpeky v ahrarnii sferi [Assessment of the problems of economic security in the agrarian sector]. *Bulletin of Kharkiv National University named after VV Dokuchaev*, vol. 14, pp. 84–89.
10. Shabinskiy O.V., Evdokimova M.O., Furdak M.M. (2017). Ekonomichna sut ta naukovo-metodychni zasady upravlinnia ekonomichnoi bezpekoi pidpriemstv ahrarnoho sektoru [Economic essence and scientific and methodical principles of management of economic safety of enterprises of agrarian sector]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka*, no. 182, pp. 47–59.
11. Sabluk P.T. (2000). Ahrarna reforma: stan i napriamy rozvytku [Agrarian reform: the state and directions of development]. *Economy of agroindustrial complex*, no. 4, pp. 6–8.
12. Pugach O.A. (2018). Klasyfikatsiia ta systematyzatsiia zahroz ekonomichnii bezpetsi derzhavy v systemi natsionalnoi bezpeky [Classification and systematization of threats to the economic security of the state in the system of national security]. *Economics and management organization*, vol. 17, no. 1, pp. 209–217.
13. Riabenko G.M., Sarafin O.V. (2016). Zahrozy ta shliakhy zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky ahrarnykh pidpriemstv Ukrainy [Threats and ways to strengthen the economic security of Ukrainian agrarian enterprises]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky* [Global and national problems of the economy], no. 13, pp. 360–363. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/13-2016/72.pdf> (accessed: 10 April 2019).

Слюсаренко А. В.
Богославская А. В.

Николаевский национальный университет имени В. А. Сухомлинского

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ

Резюме

В статье проведено аналитическое обоснование результатов деятельности аграрного сектора Украины с определением его удельного веса в структуре макроэкономических показателей. Сформирован вывод о важности исследуемого сектора и его приоритетности в структуре украинской экономики в контексте обеспечения экономической, продовольственной и национальной безопасности. Обобщены подходы к трактовке сущности экономической безопасности аграрного сектора по исследованию основных научных подходов к формированию признаков ее классификации и определения ключевых видов. Сформировано понимание исследуемой категории как комплексного и системного практического процесса, который требует осознания сущности каждого составляющего элемента. По смыслу статьи представлен перечень угроз экономической безопасности аграрного сектора Украины, обоснованы их первопричины. Обосновано влияние глобализации на экономические результаты и состояние экономической безопасности в пределах сектора. Сформирован вывод о дуальности влияния интеграционных процессов и уровня либерализации на развитие аграрного сектора и государства в целом.

Ключевые слова: экономическая безопасность, аграрный сектор, экономическое развитие, валовой внутренний продукт, угрозы.

Slusarenko Andrii

Bohoslavska Alina

Mykolaiv V. O. Sukhomlynskiy National University

ENSURING ECONOMIC SAFETY OF AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

Summary

The agrarian sector occupies a prominent position in the Ukrainian economy, based on its share in the structure of the gross domestic product, export volumes and employment structure. Agriculture forms the basis of food security of the country and national, which also determines its priority. Considering certain positions of its importance for the development of Ukraine, it is necessary to ensure the preservation of its economic security, which in some way is offset by the growth of the level of economic liberalization. The mechanism for securing economic security at the macro level is determined at the legislative level through the prism of the laws "On Food Security of Ukraine" and "National Security", but the system of guaranteeing safety in the field of agriculture is not formed. The safety of the agrarian sector is considered as one of the main elements of the national security of the state; however, it is deteriorating in the conditions of globalization. A significant share of agricultural products is exported, which defines the sector as export-oriented. The balance of export-import activities within the agrarian sector has a positive result, which states that it is budget-making and profitable. Positive values of the resulting indicators of activity in the agrarian sector determine the national task of agricultural development, which is interpreted as the strategic goal of the state. The economic security of the agrarian sector should be interpreted as the ability to attain certain development indicators and competitiveness for any changes in the external and internal environment and leveling out various types of exposure to risks and threats. The category under investigation should be defined as a state of security, which guarantees the development of the agrarian sector by minimizing the impact of threats to the external and internal environment, preservation and increase of resource potential, at the expense of rational use, and in the end guarantees the food security of the country as a whole. The main objective is to guarantee high efficiency indicators at the moment and to preserve and increase the potential of sector development in the future.

Keywords: economic security, agrarian sector, economic development, gross domestic product, threats.